

Αυτοκτονία Εμπρός στο Φόβο του Θανάτου;¹ Η Παρεμποδιστική Χρήση Ισχύος Ως Πολιτική Επιλογή στο Σύγχρονο Διεθνές Περιβάλλον Ασφαλείας: Η Περίπτωση των Μικρών Κρατών

Παναγιώτης Μαυρόπουλος

ΣΥΝΟΨΗ

Η παρεμποδιστική χρήση της ισχύος, και πρωτευόντως της στρατιωτικής, δεν είναι κάτι νέο στο διεθνές σύστημα· αντίθετα, είναι τόσο παλαιά όσο και ο πόλεμος. Είναι γεγονός ότι οι διεθνείς δρώντες πάντοτε διεξήγαγαν πολέμους για λόγους μεταξύ των οποίων και η παρεμπόδιση. Η εμφάνιση των μη-κρατικών δρώντων και των νέων απειλών, μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, προκάλεσε την επανεξέταση της έννοιας του παρεμποδιστικού πολέμου. Η κυρίαρχη τάση ήταν η αμφισβήτηση του μέχρι τότε ισχύοντος ηθικού και νομικού πλαισίου, το οποίο θεωρήθηκε μη ρεαλιστικό και περιοριστικό, υπό τον φόβο όμως ότι μια ενδεχόμενη υπερβολική χαλάρωσή του θα προκαλούσε την κατάχρηση, προς την οποία είναι επιρρεπής, από τις μεγάλες δυνάμεις. Για τα μικρά κράτη, η παρεμποδιστική χρήση ισχύος παραμένει μια δύσκολη πολιτική επιλογή, με προτιμητέα εναλλακτική λύση την χρήση της μη-στρατιωτικής ισχύος τους για την αντιμετώπιση μελλοντικών απειλών. Σε κάθε περίπτωση, η πολιτική επιλογή της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος παραμένει στη διάθεση των ηγεσιών, υπό την προϋπόθεση της ορθολογικής της χρήσης.

Λέξεις-Κλειδιά: Παρεμποδιστικός, προληπτικός πόλεμος, ισχύς

¹ Φράση που χρησιμοποίησε ο Πρώτος πρωθυπουργός και αρχιτέκτονας της γερμανικής ενοποίησης Otto von Bismarck για να χαρακτηρίσει τον παρεμποδιστικό πόλεμο, και στην προσφυγή στον οποίο αντιστάθηκε μέχρι το τέλος της πρωθυπουργίας του. Richard K Betts, "Suicide from Fear of Death", *Foreign Affairs*, Vol. 82, No. 1, (January/February 2003), 34-43.

Για παραπομπή στο άρθρο : Παναγιώτης Μαυρόπουλος, 'Αυτοκτονία Εμπρός στο Φόβο του Θανάτου: Η Παρεμποδιστική Χρήση Ισχύος Ως Πολιτική Επιλογή στο Σύγχρονο Διεθνές Περιβάλλον', *ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΝ*, Τ. 1, (Φθινόπωρο 2017), 27-54.

Εισαγωγή

Μία από τις στρατηγικές αρχές (concepts) της δημόσιας συζήτησης στην μετά τον ψυχρό πόλεμο εποχή, μαζί με αυτές της μεταμόρφωσης, του μη συμβατικού (irregular), του ασύμμετρου πολέμου και πιο πρόσφατα του κυβερνοπολέμου και του υβριδικού πολέμου ήταν αυτή του *παρεμποδιστικού πολέμου* (preventive war) ή γενικότερα της *παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος*. Η δημόσια συζήτηση περί αυτού, η οποία διεξήχθη με ένταση και όχι αδικαιολόγητα, απέκτησε δυναμική στις ΗΠΑ μετά την επίθεση στους Δίδυμους Πύργους την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001 και κορυφώθηκε μετά την έκδοση της Στρατηγικής Εθνικής Ασφαλείας (National Security Strategy) των ΗΠΑ τον Σεπτέμβριο του 2002 και την επακόλουθη εισβολή τους στο Ιράκ, τον Μάρτιο του 2003. Ο χρόνος εμφάνισης της δημόσιας συζήτησης περί του παρεμποδιστικού πολέμου δεν είναι τυχαίος· το πλαίσιο τέθηκε με το πέρας του διπολικού συστήματος ασφαλείας και την ανάδυση των νέων μορφών απειλών, ήτοι της τρομοκρατίας, της απειλής χρήσης όπλων μαζικής καταστροφής, των αποτυχημένων κρατών (failed states) και των κρατών-παριών (rogue states), όπως θα επιχειρηθεί να υποστηριχθεί στη συνέχεια του άρθρου. Η διεξαγωγή της δημόσιας συζήτησης στις ΗΠΑ δεν είναι βέβαια τυχαία· οι ΗΠΑ είναι η χώρα η οποία πρωτοστάτησε στην χρήση της στρατιωτικής ισχύος για παρεμποδιστικούς λόγους. Παρ' όλα αυτά, η συγκεκριμένη επιλογή δεν είναι αποκλειστικά αμερικανική. Η θέση του συντάκτη του άρθρου είναι ότι ο παρεμποδιστικός πόλεμος είναι πόλεμος επιλογής, ήτοι επιθετικός, ακόμη και στο πλαίσιο των σύγχρονων απειλών· ειδικότερα για τα μικρά κράτη, θα πρέπει να αποτελεί την τελευταία πολιτική επιλογή, αφού θα έχει αποτύχει κάθε προσπάθεια χρήσης των μη-στρατιωτικών συντελεστών ισχύος.

Στην Ελλάδα, τα λιμνάζοντα νερά της στρατηγικής σκέψης ταράχθηκαν από την δημοσίευση από τον Παναγιώτη Κονδύλη του έργου του Θεωρία του Πολέμου, στο επίμετρο της ελληνικής έκδοσης του οποίου πρότεινε την ανάληψη προληπτικής δράσης

από την Ελλάδα εναντίον της Τουρκίας για την εξουδετέρωση των «σοβαρών γεωγραφικών της μειονεκτημάτων».²

Η βιβλιογραφία επί του παρεμποδιστικού πολέμου είναι μεγάλη. Το θέμα είναι πολυδιάστατο και αντιμετωπίζεται από πολλές πλευρές, την νομική, την ηθική, την πολιτική, την διεθνολογική, την στρατιωτική. Η παρούσα εργασία, χωρίς καμία πρόθεση υποβάθμισης της σημασίας και της σοβαρότητας των υπολοίπων διαστάσεων, επικεντρώνεται στην παρεμποδιστική χρήση ισχύος από πολιτική – στρατηγική άποψη, με περιορισμένες αναφορές στην νομική της διάσταση.

Από μια, έστω και πρόχειρη, ανασκόπηση της υφιστάμενης βιβλιογραφίας διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των άρθρων και των βιβλίων αναφέρεται στον παρεμποδιστικό πόλεμο και όχι στον ευρύτερο όρο της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος. Κάποιοι συγχέουν, σκόπιμα ή από άγνοια, την έννοια της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος με τον προληπτικό πόλεμο (preemptive war), χρησιμοποιώντας τους όρους εναλλακτικά.³ Επίσης, ένας μικρός μόνο αριθμός δημοσιεύσεων υπεισέρχεται σε βάθος στην εξέταση της έννοιας της παρεμπόδισης σε σχέση με τις νέες μορφές απειλών, όπως η τρομοκρατία, τα όπλα μαζικής καταστροφής, τα αποτυχημένα κράτη και τα κράτη-παρίες. Τέλος, η εξέταση του θέματος γίνεται πάντοτε από την πλευρά των ΗΠΑ με ελάχιστες αναφορές, και αυτές ακροθιγώς, σε άλλες μεγάλες δυνάμεις, ενώ σπανίζουν οι αντίστοιχες στην δυνατότητα επιλογής της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος από μικρά κράτη⁴ όπως για παράδειγμα η Ελλάδα, στο πλαίσιο της διεθνούς συμπεριφοράς τους. Στην περίπτωση όμως αυτή, οι εμπλεκόμενοι παράγοντες αποκτούν διαφορετική σημασία, ενώ υπεισέρχονται και νέοι, οι

² Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του Πολέμου*, (Αθήνα: Θεμέλιο, 1999), 381-411.

³ Ενδεικτικά, *The National Security Strategy of the United States of America*, (Washington, DC: US Government Printing Office, September 2002) και Elaine M. Bunn, 'Preemptive Action: When, How, and to What Effect?', *Strategic Forum*, Institute of National Strategic Studies, National Defense University, No. 200, 2003.

⁴ Στο άρθρο ακολουθείται η ταξινόμηση των διεθνών δρώντων, από άποψη ισχύος, του πρώην υπουργού εξωτερικών της Τουρκίας Νταβούτογλου, Ahmet Davutoglu, *Το Στρατηγικό Βάθος: Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας* (Αθήνα: Ποιότητα, 2010).

οποίοι αξίζει τον κόπο να εξετασθούν.

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι:

- Η ανασκόπηση των απόψεων που κυκλοφορούν περί της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος, σε μια προσπάθεια να «αποσαφηνίσει αρχές και ιδέες που έχουν καταστεί ... [στην ελληνική βιβλιογραφία] συγκεχυμένες και περιπεπλεγμένες»⁵ με παράλληλη αναφορά στις διάφορες παραμέτρους οι οποίες αναδείχθηκαν με την εμφάνιση των σύγχρονων απειλών.
- Η αναφορά ακροθιγώς στις παρεμποδιστικές δυνατότητες των άλλων συντελεστών ισχύος του κράτους, εκτός της στρατιωτικής.
- Τέλος, η θεωρητική προσέγγιση της ενδεχόμενης παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος ως πολιτικής επιλογής από μικρά κράτη, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα την Ελλάδα.

Στο πλαίσιο της εξέτασης των ανωτέρω θεμάτων λανθάνει η προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις σε δύο θεμελιώδη ερωτήματα· υπό ποιες προϋποθέσεις θα μπορούσε κάποιος να εκδηλώσει πρώτος μια επιθετική πολεμική ενέργεια, και υπό ποιά νομιμοποιητική βάση.⁶

Εκ προοιμίου θα πρέπει να επισημανθεί ότι η παρεμποδιστική χρήση ισχύος, και ειδικά της στρατιωτικής, είναι μια απόλυτα πολιτική επιλογή, όπως κάθε χρήση ισχύος, με οποιονδήποτε επιθετικό προσδιορισμό και αν χαρακτηρίζεται, την οποία η πολιτική ηγεσία αποφασίζει να εφαρμόσει ως προληπτική αυτοάμυνα⁷ (anticipatory self defense) στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής (grand strategy).

⁵ Carl von Clausewitz, *On War*, eds./trans. Michael Howard and Peter Paret, (Princeton: Princeton University Press, 1976), 132, αναφερόμενος στον πρωταρχικό σκοπό οποιασδήποτε θεωρίας.

⁶ Walter B. Slocombe, "Force, Preemption and Legitimacy", *Survival*, Vol. 45, No. 1, (Spring 2003), 117-30, 118.

⁷ Colin S. Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrines: A Reconstruction*, (Carlisle: U.S. Army War College, Strategic Studies Institute, 2007), vi, 4.

Προληπτικός Πόλεμος: Άγνοια ή Σκοπιμότητα

Στο πλαίσιο της εξέτασης του θέματος της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος είναι αδύνατον να αποφευχθεί η αναφορά στον προληπτικό πόλεμο, ήτοι στην προληπτική χρήση στρατιωτικής ισχύος, η οποία καταλήγει πάντοτε σε πόλεμο. Ένας από τους λόγους είναι η επικρατούσα σύγχυση και αδιάκριτη χρήση των δύο όρων, η χρήση του όρου προληπτικός όταν η δράση είναι προφανώς παρεμποδιστική. Οι χρησιμοποιούντες τους όρους δεν μπορούν να επικαλεστούν άγνοια, αλλά μπορούν να κατηγορηθούν βάσιμα για σκοπιμότητα αδιάκριτης χρήσης. Και αυτό διότι αυτοί που χρησιμοποιούν την ισχύ προτιμούν να δίνουν την εντύπωση ότι την χρησιμοποιούν προληπτικά, χρήση που είναι νομικά και ηθικά δικαιολογημένη, παρά να κατηγορηθούν για παρεμποδιστική χρήση, η οποία αφορά στην εκτίμηση μελλοντικής δυνητικής και όχι πραγματικής χρήσης ισχύος από τον επίδοξο παρεμποδιστή.⁸ Πριν την εμφάνιση των νέων μορφών απειλών και των μη-κρατικών οντοτήτων, η κλασική θεώρηση των όρων παρείχε έναν ξεκάθαρο διαχωρισμό μεταξύ τους ο οποίος ήταν δύσκολο να αμφισβητηθεί. Ήταν βέβαια η εποχή των διακρατικών διενέξεων. Σήμερα, η διαχωριστική γραμμή έχει ξεθωριάσει, τουλάχιστον για μια μερίδα στρατηγιστών⁹ και πολιτικών, τουλάχιστον των ΗΠΑ.

Ο όρος προληπτικός είναι εξαιρετικά σαφής και κατανοητός, χωρίς να αφήνει περιθώρια αμφισβήτησης. Ένας κρατικός δρών προσφεύγει στην προληπτική χρήση της στρατιωτικής ισχύος για την αντιμετώπιση μιας επίθεσης εις βάρος του, η οποία είναι επικείμενη· εκτιμάται ότι θα εκδηλωθεί τόσο σύντομα που δεν υπάρχει χρόνος λήψης μέτρων προς αποφυγή της ένοπλης σύγκρουσης· δεν υπάρχει χρόνος για την προσφυγή στις υπηρεσίες

⁸ Thomas Nichols, *Eve of Destruction: The Coming Age of Preventive War*, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2008), 4.

⁹ John Lewis Gaddis, "Grand Strategy in the Second Term", *Foreign Affairs*, Vol. 84, No. 1, (January/February 2005), 5, Gray, *The Implications of Pre-emptive and Preventive War Doctrine*, 29 και Ariel Colonomos, *The Gamble of War: Is It Possible to Justify Preventive War?*, (New York: Palgrave MacMillan, 2013), 37.

τρίτων μερών· δεν υπάρχει δυνατότητα εξουδετέρωσης της επικείμενης απειλής πλην της χρήσης στρατιωτικής ισχύος. Οι προετοιμασίες για την επίθεση βρίσκονται σε εξέλιξη, η οποία ενδεχομένως έχει ήδη διαταχθεί, οπότε το δίλημμα του υποκειμένου της επίθεσης είναι να εξαπολύσει άμεσα επιθετική ενέργεια ή να αναμένει να δεχθεί την εχθρική επίθεση πριν ανταποδώσει. Η πρωτοβουλία λήψης της απόφασης προσφυγής στον πόλεμο δεν αμφισβητείται· η απόφαση έχει ήδη ληφθεί από τον επίδοξο επιτιθέμενο.¹⁰

Η προληπτική προσφυγή στη βία προϋποθέτει την ύπαρξη σαφών ενδείξεων επικείμενης επίθεσης. Οι ενδείξεις που θα μπορούσαν να δικαιολογηθούν περιλαμβάνουν την ανάληψη εχθρικών ενεργειών σε πολιτικό, διπλωματικό, οικονομικό επίπεδο, την συγκέντρωση στρατιωτικών δυνάμεων στα σύνορα, την αύξηση της αναγνωριστικής δραστηριότητας και άλλα. Οι ανωτέρω ενδείξεις παραπέμπουν στην εκτίμηση ότι η επιθετική στρατιωτική ενέργεια θα εκδηλωθεί εντός συντόμου χρονικού διαστήματος, της τάξεως των ημερών ή και των ωρών. Η ανάληψη προληπτικής επίθεσης ενόψει αυτών των ενδείξεων αναγνωρίζεται νομικά και ηθικά ως νόμιμη αυτοάμυνα με την αιτιολογία ότι δεν υπάρχει άλλη επιλογή. Η νομιμότητα της προληπτικής επίθεσης διέπεται από αυτό που στη διεθνή νομική της χρήση ονομάζεται *Caroline Test* ή *Caroline Doctrine*, μια σειρά κριτηρίων μέσω των οποίων η προσφυγή στη βία για λόγους αυτοάμυνας κρίνεται από το αν έγινε για λόγους ανάγκης η οποία ήταν «άμεση, συντριπτική, και δεν άφηνε περιθώρια επιλογής των μέσων [αντιμετώπισής της], ούτε και χρόνο για διαβούλευση». Τα συγκεκριμένα κριτήρια διατυπώθηκαν από τον υπουργό εξωτερικών των ΗΠΑ, Daniel Webster, ως αποτέλεσμα ενός συνοριακού επεισοδίου μεταξύ ΗΠΑ και Μεγάλης Βρετανίας (στο έδαφος του Καναδά) το 1837, και έκτοτε αποτέλεσαν το μέτρο με το οποίο κρίνεται η νομιμότητα της προληπτικής χρήσης της

¹⁰ Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrine*, 11.

στρατιωτικής ισχύος.¹¹

Όμως, πέρα από την ηθική και την νομική διάσταση της υπόθεσης, σε πολιτικό επίπεδο, υποχρέωση της πολιτικής ηγεσίας έναντι των πολιτών της είναι να αντιδράσει για να τους προστατεύσει. Μια χώρα δεν χρειάζεται να περιμένει να υποστεί την επίθεση, αλλά μπορεί να ενεργήσει προληπτικά στο πλαίσιο της αυτοάμυνας για να «αποκρούσει» την επικείμενη επίθεση.

Η κλασική και πλέον γνωστή περίπτωση δικαιολογημένου, τουλάχιστον κατά την κρίση της πλειονότητας των ειδικών, προληπτικού πολέμου είναι αυτή του πολέμου των έξι ημερών του 1967 του Ισραήλ.¹² Οι συνθήκες ήταν τέτοιες που καθιστούν την περίπτωση όχι ενδεικτική αλλά μοναδική. Ο όγκος των εχθρικών δυνάμεων, το μικρό μέγεθος της χώρας, η εκπεφρασμένη απειλή καταστροφής του κράτους του Ισραήλ, όλα έθεταν σε θανάσιμο κίνδυνο την ύπαρξή του, οπότε η προληπτική επίθεση ήταν αιτιολογημένη.¹³

Η Χρήση της Ισχύος για Παρεμποδιστικούς Σκοπούς

Η παρεμποδιστική χρήση ισχύος αναλαμβάνεται όταν ένας δρων του διεθνούς συστήματος εκτιμά ότι ο δρων-στόχος αυξάνει την ισχύ του με πιθανό ενδεχόμενο την ανατροπή της υφιστάμενης ισορροπίας ισχύος (*status quo*) σε κάποιον, δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια, χρόνο στο μέλλον. Η μετατόπιση αυτή της ισχύος θεωρείται από τον επίδοξο παρεμποδιστή ότι αποτελεί μια εν δυνάμει απειλή κατά των εθνικών του συμφερόντων, η οποία, στη δυσμενέστερη περίπτωση, είναι

¹¹ Michael Doyle, *Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict*, (Princeton: Princeton University Press, 2008), 12 και Nichols, *Eve of Destruction*, 2. Αμφότερα περιλαμβάνουν μια περιγραφή του συγκεκριμένου επεισοδίου.

¹² Nichols, *Eve of Destruction*, 5, Doyle, *Striking First*, xiv και Colonomos, *The Gamble of War*, 25.

¹³ Ακόμα και στην περίπτωση αυτή εκφράστηκαν υπόνοιες ότι το Ισραήλ είχε πληροφορίες ότι ο Νάσερ δεν σχεδίαζε ένοπλη επίθεση, αλλά μπλόφαρε. Η τελική απόφαση της προληπτικής επίθεσης λήφθηκε από το Ισραήλ διότι, όντας μικρό κράτος, δεν μπορούσε να συντηρήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα την επιστράτευση των πολιτών του (Doyle, *Striking First*, 17, 53 και Colonomos, *The Gamble of War*, 25-7.

δυνατόν να οδηγήσει σε πόλεμο εναντίον του. Ο παρεμποδιστής, με βάση το σενάριο της δυσμενέστερης περίπτωσης, εκτιμά ότι εάν περιμένει θα απολέσει σημαντικά πλεονεκτήματα και κατά συνέπεια η εκτίμησή του τού κόστους / οφέλους τον οδηγεί στην προσφυγή σε παρεμποδιστική δράση.

Όπως προαναφέρθηκε, ο προληπτικός πόλεμος αφορά σε επικείμενη, πραγματική απειλή, ενώ η παρεμποδιστική χρήση ισχύος σε θεωρητική ή απειλή εν τω γίνεσθαι η οποία ούτε επικείμενη είναι, ούτε και βέβαιο ότι θα υλοποιηθεί στο μέλλον. Κατά συνέπεια, η παρεμποδιστική δράση δεν είναι μια χρονική διαφοροποίηση της αντίστοιχης προληπτικής, υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ της πρώτης, ενόψει επικείμενης απειλής ένοπλης επίθεσης, και της δεύτερης η οποία αναλαμβάνεται για να ανασταλεί ή να διακοπεί η απόκτηση δυνατοτήτων μέσω των οποίων ενδεχομένως θα υλοποιηθεί η εκτιμώμενη απειλή. Οι δύο έννοιες είναι σαφώς διακεκριμένες,¹⁴ και η διάκρισή τους προκύπτει από την θεώρηση της απειλής.

Απειλή Μελλοντικής Αλλαγής της Ισορροπίας Ισχύος ή Ένοπλης Σύγκρουσης

Στην παρεμποδιστική χρήση ισχύος είναι γενικώς αποδεκτό ότι ο σχετικά ισχυρότερος, έστω και κατά την δική του εκτίμηση, θα προσφύγει σε αυτήν για να αποτρέψει την απόκτηση ισχύος, ακόμα και στην μορφή των εξειδικευμένων στρατιωτικών δυνατοτήτων όπως τα όπλα μαζικής καταστροφής, από τον πλέον αδύναμο.¹⁵ Μέχρι το σημείο αυτό η συμφωνία είναι καθολική: η διαφοροποίηση αφορά στο εάν η απόκτηση ισχύος από μόνη της επαρκεί για την προσφυγή στην χρήση ισχύος από την άλλη πλευρά, ή πρέπει να στοιχειοθετείται η θέληση του νυν αδύναμου να χρησιμοποιήσει στο μέλλον την ισχύ που θα αποκτήσει εις βάρος του νυν ισχυρού. Η απάντηση στο υπονοούμενο ερώτημα οριοθετείται από δύο ακραίες θέσεις οι οποίες βασίζονται στον σκοπό χρήσης της ισχύος.

¹⁴ Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrines*.

¹⁵ Colonomos, *The Gamble of War*, 24.

Στο ένα άκρο βρίσκεται η παρεμποδιστική χρήση ισχύος από τον επίδοξο παρεμποδιστή εναντίον του δρώντος – στόχου ο οποίος αυξάνει την ισχύ του. Ο σκοπός του πρώτου είναι η αποφυγή του ενδεχομένου, σε κάποιον χρόνο στο μέλλον, ο δεύτερος να καταστεί τόσο ισχυρός ώστε να ανατρέψει την υφιστάμενη ισορροπία ισχύος, έστω και αν το μέλλον είναι εγγενώς αβέβαιο, όπως υποστηρίζει ο Scott Silverstone, καθηγητής με μακρά ενασχόληση με το θέμα, σε πρόσφατο άρθρο του.¹⁶ Στην περίπτωση αυτή ο σκοπός είναι η παρεμπόδιση ανατροπής της υφιστάμενης ισορροπίας ισχύος εις βάρος του επίδοξου παρεμποδιστή. Δεν υπάρχει επίκληση μελλοντικής απειλής. Μια τέτοια παρεμποδιστική χρήση ισχύος δεν μπορεί να έχει καμία νομική και ηθική βάση. Είναι όμως επίσης αλήθεια ότι μόνο μια υπερδύναμη θα τολμούσε να προχωρήσει σε παρεμποδιστική χρήση (στρατιωτικής) ισχύος χωρίς την επίκληση μιας κάποιας εκτίμησης συγκεκριμένης απειλής, έστω και ως «φύλλον συκής». Η εποχή του κυνισμού της καταστροφής της Μήλου από τους Αθηναίους έχει μάλλον παρέλθει. Το απόλυτο σχετικό παράδειγμα είναι ο Πελοποννησιακός Πόλεμος.¹⁷ Η ερμηνεία του παρεμποδιστικού πολέμου με βάση τον Πελοποννησιακό πόλεμο είναι ότι η αιτία ήταν η μετατόπιση ισχύος από την Σπάρτη στην Αθήνα,¹⁸ με πιθανή κατάληξη την αλλαγή της ισορροπίας ισχύος. Πράγματι, αυτό ακριβώς ήταν ο Πελοποννησιακός Πόλεμος.¹⁹ Οι Αθηναίοι ποτέ δεν απείλησαν την Σπάρτη με πόλεμο· αυτό που φόβιζε τους Σπαρτιάτες ήταν η συγκέντρωση ισχύος από την

¹⁶ Silverstone, Scott A., “Haunted by the Preventive War Paradox”, *Infinity Journal*, Vol. 5, No. 2, (Spring 2016), 17-21.

¹⁷ Η αιτιολογία της προσφυγής στον πόλεμο, όπως δίδεται από τον Θουκυδίδη, αποτελεί τον ορισμό του παρεμποδιστικού πολέμου (Colonomos, *The Gamble of War*, 22 και Nichols, *Eve of Destruction*, 5).

¹⁸ Colonomos, *The Gamble of War*, 21.

¹⁹ Το είδος αυτού του πολέμου, μεταξύ της ηγέτιδας δύναμης και μιας ανερχόμενης (όπως για παράδειγμα σήμερα των ΗΠΑ και της Κίνας αντίστοιχα) ονομάστηκε από τους επιστήμονες του Kennedy School του Πανεπιστημίου του Harvard *Παγίδα του Θουκυδίδη* (*Thucydides trap*). Παράβλεπε Graham Allison, *Destine for War: Can America and China Escape Thucydides Trap?*, (Boston-New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2017).

Αθήνα και το ενδεχόμενο ανάληψης της ηγεμονίας του ελληνικού κόσμου από αυτούς. Αυτό ενδεχομένως προϋπέθετε χρήση στρατιωτικής ισχύος από μέρους της Αθήνας εναντίον της Σπάρτης και των συμμάχων της, αλλά από την εξιστόρηση του Θουκυδίδη δεν φαίνεται να τους απασχόλησε ως ενδεχόμενο.²⁰

Στο άλλο άκρο βρίσκεται η στοιχειοθετημένη μελλοντική δυνητική απειλή, την οποία εκτιμάται ότι θα αποτελέσει ο υποψήφιος παρεμποδιζόμενος. Μεταξύ των δύο αυτών ακραίων ορίων βρίσκεται η παρεμποδιστική χρήση ισχύος με την επίκληση μελλοντικής ενδεχόμενης απειλής με αυξανόμενο βαθμό πειστικότητας και συνακόλουθο ανάλογο βαθμό νομιμοποίησης. Όσο καλύτερα στοιχειοθετημένη και πειστική είναι η επίκληση της απειλής, τόσο μεγαλύτερη είναι η, ούτως ή άλλως εξ ορισμού περιορισμένη, πιθανότητα νομιμοποίησης.

Η απειλή, ρητά εκπεφρασμένη ή υπονοούμενη, συνίσταται από δύο παράγοντες, τις δυνατότητες και την πρόθεση, των οποίων η ταυτόχρονη παρουσία είναι απαραίτητη για την αξιοπιστία της. Ο δρών, ο οποίος θεωρείται απειλή, πρέπει να διαθέτει τις κατάλληλες δυνατότητες και την πρόθεση να τις χρησιμοποιήσει εναντίον του υποκειμένου της απειλής δρώντος. Όμως, οι δύο παράγοντες δεν είναι ανεξάρτητοι μεταξύ τους. Κανένας δεν έχει την διάθεση να εκφράσει πρόθεση επιθετικής χρήσης στρατιωτικής ισχύος εάν δεν την διαθέτει σε κάποιον ικανοποιητικό βαθμό ή, σε μια άλλη διατύπωση, η απόκτηση ισχύος δημιουργεί προϋποθέσεις για την (επιθετική) χρήση της.

Η απόκτηση δυνατοτήτων είναι μια προσπάθεια η οποία, ακόμα και ως τάση, είναι δυνατόν να διαπιστωθεί και δεν μπορεί να αμφισβητηθεί εύκολα. Η διαπίστωση όμως προϋποθέτει δυνατότητες συλλογής πληροφοριών και αναγνώρισης από μέρους του επίδοξου παρεμποδιστή.²¹ Από την άλλη πλευρά, σε ορισμένες περιπτώσεις, η ανάπτυξη στρατιωτικών δυνατοτήτων τηρείται μυστική, δυσχεραίνοντας το έργο της συλλογής πληροφοριών και αυξάνοντας το ρίσκο μιας λανθασμένης εκτίμησης (όπως για

²⁰ Θουκυδίδη, *Ιστορία*, μετάφραση Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, (Αθήνα: Πόλις, 2011).

²¹ Dan Reiter, *Preventive War and its Alternatives: The Lessons from History*. (Carlisle: Strategic Studies Institute, US Army War College, 2006), 3-4.

παράδειγμα, τα προγράμματα ανάπτυξης πυρηνικής τεχνολογίας για στρατιωτικούς σκοπούς).

Το δεύτερο συστατικό της απειλής, η πρόθεση, είναι προβληματική. Και αυτό διότι, όντας ευμετάβλητη, εισάγει στην εκτίμηση έναν βαθμό αβεβαιότητας η οποία είναι ανάλογη της πολιτικής αστάθειας του καθεστώτος, του ευμετάβλητου του χαρακτήρος της ηγεσίας και του βάθους του χρόνου στον οποίο γίνεται η εκτίμηση της πρόθεσης. Όμως η πρόθεση δεν είναι μετρήσιμο μέγεθος, και στην περίπτωση αυτή η λύση είναι η εκτίμησή της, η οποία σε κάποιο βαθμό είναι μελλοντολογία, μια δραστηριότητα χωρίς καμία σχέση με την επιστήμη. Σε κάθε περίπτωση, η εκτίμηση περί των προθέσεων του εν δυνάμει απειλούντος είναι κάτι εντελώς αβέβαιο και τελικώς υποκειμενικό.

Η εκτίμηση της απειλής δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από τον χρόνο, ο οποίος αποτελεί κεντρικό παράγοντα στην αξιοπιστία της εκτίμησης της απειλής. Όσο πλησιέστερα στον παρόντα χρόνο εκτιμάται η ωρίμανση της απειλής, τόσο μικρότερο είναι το ρίσκο μιας λανθασμένης εκτίμησης, όπως επίσης και η αβεβαιότητα. Αντίθετα, όσο μεγαλύτερο είναι το βάθος της εκτίμησης σε σχέση με τον παρόντα χρόνο, τόσο η εκτίμηση περί των δυνατοτήτων και των προθέσεων του αντιπάλου γίνεται δυσκολότερη και επισφαλέστερη, και τόσο μεγαλύτερη είναι η αβεβαιότητα από την οποία περιβάλλεται. Η απαραίτητη για την στοιχειοθέτηση της απειλής θέληση του αντιπάλου καθίσταται υποκειμενική εκτίμηση, και τελικώς δύσκολο να δικαιολογηθεί η παρεμποδιστική δράση.²²

Παρεμποδιστική Χρήση Ισχύος: Το Σημείο Καμπής

Η κατάργηση του διπολικού συστήματος ασφαλείας επέφερε, μεταξύ των άλλων, αλλαγές και στο πεδίο της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος. Μια εύκολα αναγνωρίσιμη αλλαγή είναι η διαφοροποίηση των δρώντων. Ενώ η παρεμποδιστική διάσταση του ανταγωνισμού μεταξύ των υπερδυνάμεων λανθάνει με την χρήση των μη-στρατιωτικών συντελεστών ισχύος, το νέο παγκόσμιο

²² Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrine*, 11-14.

περιβάλλον ασφαλείας προκάλεσε την εμφάνιση στο προσκήνιο της παρεμποδιστικής σκηνής των μικρών κρατών, σε βαθμό μεγαλύτερο από το παρελθόν. Η σχετική δραστηριότητα ορισμένων από αυτά για την απόκτηση ισχύος ή την ανάπτυξη εξειδικευμένων στρατιωτικών δυνατοτήτων (όπως τα όπλα μαζικής καταστροφής) τις περισσότερες φορές εκλαμβάνεται από τον επίδοξο παρεμποδιστή ως απειλή αφενός μεν ανατροπής της ισορροπίας ισχύος σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, αφετέρου δε χρήσης τους εναντίον του επίδοξου παρεμποδιστή, είτε υπονοούμενη (Saddam Hussein, Qadhafi), είτε ρητά εκπεφρασμένη (ISIS, Αλ Κάιντα) με ασύμμετρα όπλα εναντίον πολιτών του (Βηρντός, 1983) ή ακόμα και εναντίον του εδάφους του (επίθεση στους Δίδυμους Πύργους το 2001). Είναι προφανές ότι στις περιπτώσεις αυτές η παρεμποδιστική χρήση ισχύος, στη μορφή της διπλωματικής απομόνωσης, της επιβολής οικονομικών μέτρων, των πληροφοριακών επιχειρήσεων, των στρατιωτικών επιχειρήσεων ή του συνδυασμού τους, είναι ευκολότερη, λόγω της μεγάλης διαφοράς ισχύος μεταξύ των ανταγωνιστών· η διαφορά αυτή επιτρέπει στον ισχυρό να κινητοποιήσει εύκολα την διεθνή κοινότητα και να χρησιμοποιήσει στρατιωτική ισχύ, ενώ δυσκολεύει τον αδύναμο να κινητοποιήσει την διεθνή κοινότητα για την υποστήριξη των θέσεών του.

Το σημείο καμπής, όμως, στην (ανα)θεώρηση της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος ήταν η έξαρση των νέων απειλών, συγκεκριμένα των τρομοκρατικών οργανώσεων, των όπλων μαζικής καταστροφής, των αποτυχημένων κρατών,²³ και των κρατών-παριών (rogue states), με ημερομηνία ορόσημο την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001. Η νέα θεώρηση της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος κατέστησε την μέχρι τότε ισχύουσα και σαφή διάκριση προληπτικής και παρεμποδιστικής χρήσης αμφισβητήσιμη ή όπως το έθεσε ο John Lewis Gaddis: «Η παλαιά διάκριση μεταξύ προληπτικού και παρεμποδιστικού πολέμου ... ήταν ένα από τα πολλά θύματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου».²⁴

Το θέμα της τρομοκρατίας γενικά είναι μια δύσκολη υπόθεση

²³ Ζώνες χάους όπου η διεθνής πρακτική και οι νόμοι απλώς δεν υπάρχουν.

²⁴ Gaddis, "Grand Strategy in the Second Term", 5.

από οποιαδήποτε πλευρά και αν εξετασθεί, συμπεριλαμβανομένης και της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος. Λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της (απουσία συγκεκριμένου και διακριτού πεδίου επιχειρήσεων, αδυναμία αναγνώρισης των μαχητών, στοχοποίηση αμάχων, δράση στο έδαφος του αντιπάλου, θέματα κρατικής κυριαρχίας, εμπλοκή τρίτων κρατικών οντοτήτων, έλλειψη διεθνούς νομικού πλαισίου, και άλλα) η παρεμποδιστική δράση εναντίον τρομοκρατικών οργανώσεων είναι ηθικά ευκολότερη στην δικαιολόγηση. Από την άλλη πλευρά τα πρακτικά προβλήματα είναι τεράστια, όπως αυτό της παραβίασης της κυριαρχίας άλλων κρατικών οντοτήτων και των παράπλευρων απωλειών, δεδομένου ότι μια τέτοια δραστηριότητα διεξάγεται «μεταξύ των ανθρώπων»²⁵.

Τα όπλα μαζικής καταστροφής αποτελούν ένα τεράστιο κεφάλαιο του γενικού θέματος ασφαλείας. Πολλές κρατικές και μη πολιτικές οντότητες διαθέτουν προγράμματα ανάπτυξης ενώ πολλές κρατικές οντότητες διαθέτουν ήδη τέτοια όπλα, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ελάχιστη προειδοποίηση, ακόμα και με τις σημερινές δυνατότητες συλλογής πληροφοριών. Η προληπτική δράση είναι, πρακτικά, επιχειρησιακά δύσκολη,²⁶ ακόμα και υπό προειδοποίηση. Αυτό, σε συνδυασμό με τις σοβαρές επιπτώσεις ενός τέτοιου πλήγματος και του να ζει κάποιος με τον φόβο, αποτελεί (σοβαρό) επιχείρημα για την ανάληψη παρεμποδιστικής δράσης εναντίον προγραμμάτων ανάπτυξης όπλων μαζικής καταστροφής.

Το πρόβλημα της παρεμποδιστικής δράσης εναντίον όπλων μαζικής καταστροφής είναι ότι η στρατηγική επιλογή για την υλοποίηση της αντίστοιχης πολιτικής δεν μπορεί παρά να είναι η άμεση και αποτελεσματική καταστροφή τους. Αποτυχία επίτευξης του στρατιωτικού σκοπού ενέχει τον κίνδυνο της άμεσης χρήσης αυτών που θα έχουν διαφύγει το πρώτο πλήγμα, η επιτυχία της οποίας (χρήσης) εξαρτάται από τις δυνατότητες των όπλων και την γεωγραφία (θέση υποψηφίων στόχων σε σχέση με τα όπλα). Οι πληροφορίες είναι εξαιρετικά κρίσιμες για την επιτυχία του

²⁵ Ruppert Smith, *The Utility of Force*, (New York: Alfred A. Knopf, 2007).

²⁶ Slocombe, "Force, Preemption and Legitimacy", 126.

εγχειρήματος. Ένα άλλο εξίσου σημαντικό πρόβλημα είναι οι παράπλευρες απώλειες· αυτές μπορεί να προέλθουν από τυχόν διαρροή, η οποία δεν είναι απίθανη, ή από ενδεχόμενο ανταποδοτικό πλήγμα. Σε κάθε περίπτωση, οι απώλειες αμάχων επηρεάζουν αρνητικά την αποτίμηση της επιτυχίας του παρεμποδιστικού πλήγματος και την εκ των υστέρων δικαιολόγησή του.

Μια παρόμοια περίπτωση παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος με τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά είναι αυτή των αποτυχημένων κρατών. Εξαιτίας διαφόρων εσωτερικών θεμάτων παρουσιάζονται προβλήματα εμφυλίων πολέμων, μαζικών λιμών, γενοκτονιών, κλπ. τα οποία προκαλούν ανθρωπιστικές κρίσεις μεγάλης κλίμακος. Η απόφαση περί παρέμβασης για ανθρωπιστικούς λόγους, εντός ή εκτός του πλαισίου του ΟΗΕ, έχει πάντοτε και μια παρεμποδιστική διάσταση. Οι καταστάσεις χάους και έλλειψης μηχανισμών επιβολής του νόμου διευκολύνουν την ανάπτυξη επιχειρησιακών βάσεων τρομοκρατικών οργανώσεων (οι Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, η Μπόκο Χαράμ στην Νιγηρία, η Αλ Σεμπάμπ στην Σομαλία, κλπ), οπότε μια ενδεχόμενη επέμβαση θα είχε ως σκοπό, εκτός των άλλων, και την παρεμπόδιση της ανάπτυξης και λειτουργίας τέτοιων βάσεων. Τέτοια παραδείγματα είναι αυτό της Αιθιοπίας, η οποία τα Χριστούγεννα του 2006, με την υποστήριξη δυτικών και αφρικανικών χωρών, εξαπέλυσε μια σειρά παρεμποδιστικών πληγμάτων εναντίον της Σομαλίας για να αποτρέψει τον έλεγχο της χώρας από το Union of Islamic Courts,²⁷ και αυτό της επέμβασης των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ στο Αφγανιστάν για την παρεμπόδιση της δράσης των Ταλιμπάν στην συγκεκριμένη χώρα.

Από την στιγμή της εμφάνισης των νέων απειλών, παρατηρείται μια μεγαλύτερη ανοχή από μέρους των λαών και των πολιτικών ηγεσιών τους στην παρεμποδιστική χρήση ισχύος. Στον διεθνή τύπο εμφανίσθηκαν απόψεις αμφισβήτησης των μέχρι τότε καθιερωμένων πρακτικών, όπως ότι η αυτοάμυνα μπορεί να δικαιολογήσει, όχι μόνο τον αμυντικό αλλά και τον παρεμποδιστικό πόλεμο και ότι η παραδοσιακή διεθνής νομική

²⁷ Nichols, *Eve of Destruction*, 68.

ορθοδοξία είναι μη ρεαλιστική και υπερβολικά περιοριστική ενόψει των νέων απειλών από μη-κρατικούς δρώντες. Από την άλλη πλευρά, διατυπώθηκαν επιφυλάξεις όπως η υπερβολική χαλάρωση του πλαισίου θα προκαλούσε την καταστρατήγησή του.²⁸ Στον πρόλογο του βιβλίου του ο Tomas Nichols περιγράφει τις δυσκολίες που συνάντησε σε διάφορες χώρες που επισκέφθηκε, να έχει μια καταγεγραμμένη συζήτηση με επισήμους των χωρών αυτών για τον παρεμποδιστικό πόλεμο. Η εκτίμησή του ήταν ότι κανένας δεν ήθελε να αναφερθεί επισήμως σε ένα τέτοιο θέμα, το οποίο όμως ήταν μεταξύ των επιλογών των χωρών αυτών.²⁹ Η εμπειρία του Nichols παραπέμπει σε μια διευρυνόμενη αποδοχή της παρεμποδιστικής χρήσης της στρατιωτικής ισχύος ως μέσου διαχείρισης ενδεχομένων απειλών μεταξύ των δρώντων του διεθνούς συστήματος, όχι απαραίτητα με την βεστφαλιανή του έννοια.

Η επιχειρηματολογία υπέρ της χαλάρωσης του νομικού και ηθικού πλαισίου συνοψίζεται στα ακόλουθα σημεία:

- Η πολεμική δράση εναντίον των τρομοκρατικών οργανώσεων δεν είναι παρεμποδιστική, αλλά αντίδραση σε επιθετικότητα, σε έναν πόλεμο που έχει ήδη αρχίσει. Από την στιγμή που μια τρομοκρατική οργάνωση έχει καταφέρει ένα πλήγμα εναντίον μιας κρατικής οντότητας, έχει ήδη κηρύξει πόλεμο εναντίον της. Αφού λοιπόν έχουν αρχίσει οι εχθροπραξίες, το θύμα έχει κάθε δικαίωμα να στραφεί στρατιωτικά εναντίον του δράστη· η αντίδραση του κράτους δεν είναι παρεμπόδιση, αλλά εντάσσεται στο πλαίσιο της διεξαγωγής του πολέμου.³⁰
- Είναι δύσκολο να εντοπιστούν εγκαίρως πειστήρια περί των δυνατοτήτων και της επιχειρησιακής ετοιμότητας των πιθανών δραστών και των όπλων που αυτοί διαθέτουν.
- Τα σύγχρονα όπλα δεν παρέχουν κατάλληλο αποτύπωμα για αναγνώριση και προσβολή.

²⁸ Stephen Macedo, "Introduction", στο Doyle, *Striking First*, xv-xix.

²⁹ Nichols, *Eve of Destruction*, x.

³⁰ Slocombe, "Force, Preemption and Legitimacy", 123.

- Η υπεράσπιση ανοικτών κοινωνιών από τις σύγχρονες απειλές μέσω απλής άρνησης (άμυνας) είναι εξαιρετικά δύσκολη και αμφιβόλου αποτελεσματικότητας. Προϋποθέτει περιορισμό των ατομικών ελευθεριών και αστυνόμευση σε μη ανεκτό βαθμό, κλείσιμο συνόρων, απομονωτισμό.

Μέσα Υλοποίησης της Παρεμποδιστικής Επιλογής

Όπως σε όλες τις αντιπαραθέσεις μεταξύ διεθνών δρώντων, κρατικών ή μη, τα μέσα για την υλοποίηση των πολιτικών αποφάσεων είναι οι συντελεστές ισχύος του κράτους, ήτοι η οικονομία, η διπλωματία, οι πληροφορίες, η στρατιωτική ισχύς, η ήπια ισχύς και η κυβερνοϊσχύς.

Η χρήση των συντελεστών ισχύος του κράτους, πλην της στρατιωτικής ισχύος, αποτελεί μία από τις επιλογές για την αντιμετώπιση της εκτιμώμενης μελλοντικής απειλής, επιλογή μάλλον πιο αποτελεσματική όσον αφορά στον περιορισμό της διάδοσης και χρήσης όπλων μαζικής καταστροφής και με μικρότερες απώλειες,³¹ και λιγότερο αμφισβητήσιμη.³² Για παράδειγμα, η παρεμποδιστική πολιτική των ΗΠΑ στο θέμα της αύξησης της ισχύος της Ρωσίας, με την προσπάθεια ακύρωσης της υλοποίησης των αγωγών φυσικού αερίου μέσω της άσκησης διπλωματικής πίεσης σε αδύναμα κράτη, όπως η Βουλγαρία και η Ελλάδα.

Τα προβλήματα της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος αρχίζουν όταν ως μέσο υλοποίησης της παρεμπόδισης επιλέγεται η στρατιωτική ισχύς. Και στην περίπτωση αυτή ισχύει η ευρέως αποδεκτή, όχι από όλους είναι αλήθεια, αντίληψη της χρήσης της στρατιωτικής ισχύος ως τελευταίου μέσου υλοποίησης της απόφασης της πολιτικής ηγεσίας, αρχή που αποτελεί ένα από τα κριτήρια της θεωρίας του δίκαιου³³ πολέμου.

³¹ Reiter, *Preventive War and its Alternatives*, 2.

³² Bunn, *Preemptive Action*, 3.

³³ Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrine*, 20 και Colonomos, *The Gamble of War*, 57-75.

Η χρήση της στρατιωτικής ισχύος διέπεται από ιστορικά και στέρεα καθιερωμένες αρχές, οι οποίες δεν παύουν να ισχύουν και στην συγκεκριμένη περίπτωση. Ο γενικός πολιτικός σκοπός δεν μπορεί να είναι άλλος από την αντιμετώπιση της θεωρούμενης μελλοντικής απειλής, και η πολιτική ηγεσία πρέπει να προβεί σε μια στρατηγική επιλογή η οποία θα σηματοδοτήσει την έναρξη της επιχειρησιακής σχεδίασης. Η στρατηγική επιλογή αφορά άμεσα στον στρατιωτικό σκοπό και είναι η απάντηση στο ερώτημα για τον τρόπο με τον οποίο θα επιδιωχθεί η επίτευξη του αντίστοιχου πολιτικού. Οι πιθανές επιλογές είναι ο γενικός πόλεμος, οι αεροπορικές προσβολές για την καταστροφή συγκεκριμένων στρατιωτικών δυνατοτήτων ή των εγκαταστάσεων ανάπτυξης τους (ο βομβαρδισμός από το Ισραήλ των εγκαταστάσεων ανάπτυξης πυρηνικής τεχνολογίας του Ιράκ στο Osirak το 1981), η αλλαγή καθεστώτος (η εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003), οι δολοφονίες ηγετικών στελεχών (targeted killings) (η δολοφονία του Osama bin Laden και η αποτυχημένη επιχείρηση δολοφονίας (αποκεφαλισμού) του Saddam Hussein το 2003).

Όπως σε κάθε περίπτωση εφαρμογής της στρατιωτικής ισχύος, ένα θεμελιώδες ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι το «... πόσο ολοκληρωτική νίκη πρέπει να καταγάγει κανείς αν θέλει να πετύχει εξ ολοκλήρου τους σκοπούς του; Γιατί αν είναι προφανές ότι ολοκληρωτικοί σκοποί (η πλήρης καθυπόταξη του αντιπάλου) απαιτούν ολοκληρωτικές νίκες, δεν είναι καθόλου προφανές ότι οι περιορισμένοι σκοποί (π.χ. η απλή υπεράσπιση των συνόρων) επιτυγχάνονται παντού και πάντοτε με περιορισμένες μόνο νίκες και περιορισμένους μόνο πολέμους.»³⁴

Είναι αλήθεια ότι η αποτελεσματικότητα της χρήσης της στρατιωτικής ισχύος για παρεμποδιστικούς σκοπούς έχει βάσιμα

³⁴ Κονδύλης, *Θεωρία του Πολέμου*, 381-382. Για μια εκτενέστερη εξέταση του συνδυασμού ολοκληρωτικών και περιορισμένων πολιτικών σκοπών με ολοκληρωτικούς και περιορισμένους στρατιωτικούς σκοπούς βλέπε Παναγιώτης Μαυρόπουλος, *Εισαγωγή στη Θεωρία του Πολέμου και της Στρατηγικής*, (Αθήνα: Αυτοέκδοση, 2012), 205.

αμφισβητηθεί.³⁵ Οι περιορισμένες αεροπορικές προσβολές εναντίον προγραμμάτων ανάπτυξης και παραγωγής όπλων μαζικής καταστροφής, εξαιτίας της έλλειψης αξιόπιστων πληροφοριών, θεωρούνται γενικώς αναποτελεσματικές, ακριβές και περιττές, ενώ αντίθετα η χρήση της μη-στρατιωτικής ισχύος για παρεμποδιστικούς σκοπούς θεωρείται πιο αποτελεσματική.³⁶ Από την άλλη πλευρά, μεγάλης κλίμακος επιθέσεις με πρόθεση την ανατροπή ενός καθεστώτος είναι μη ελκυστικές πολιτικές επιλογές, εξαιτίας του κόστους, της ενίσχυσης των κινήτρων συμμετοχής σε τρομοκρατικές οργανώσεις και του χάους και της αταξίας που συνήθως αφήνουν πίσω τους. Ο Richard Betts, σε παλαιότερο άρθρο του στο περιοδικό *Foreign Affairs*, επισήμανε τα ενδεχόμενα λάθη μιας τέτοιας επιλογής, επικαλούμενος το παράδειγμα της εξέτασης εκδήλωσης παρεμποδιστικών επιθέσεων των ΗΠΑ εναντίον των πυρηνικών εγκαταστάσεων της Κίνας το 1968, οι οποίες τελικά δεν υλοποιήθηκαν. Η προσέγγιση των δύο χωρών μόλις μερικά χρόνια μετά απέδειξε το πόσο λανθασμένη θα ήταν η συγκεκριμένη επιλογή.³⁷ Ο Scott Silverstone προχωράει περισσότερο, επισημαίνοντας αυτό που αποκαλεί «παράδοξο του παρεμποδιστικού πολέμου»: εάν δεν επιτευχθεί η πλήρης καταστροφή της στρατιωτικής ισχύος, η επίθεση μάλλον θα εντείνει τον ανταγωνισμό και μπορεί να κάνει ακόμα πιο πιθανή μια μελλοντική σφοδρή σύγκρουση.³⁸ Σε γενικές γραμμές, εφόσον ο σκοπός του πολέμου είναι η επίτευξη «μιας καλύτερης ειρήνης»,³⁹ αυτό θα πρέπει να είναι και το κριτήριο επιτυχίας της προσφυγής στον παρεμποδιστική χρήση ισχύος.

Τα παραδείγματα της παρεμποδιστικής χρήσης

³⁵ Reiter, *Preventive War and Its Alternatives* και Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrine*, 40.

³⁶ Reiter, *Preventive War and its Alternatives*.

³⁷ Betts, "Suicide from Fear of Death", 41.

³⁸ Silverstone, "Haunted by the Preventive War Paradox".

³⁹ Η φράση είναι του Liddell Hart (Liddell Hart, *Strategy*, (New York: Praeger, 1967), 351). Η ίδια θέση έχει υποστηριχθεί και από τον Colin Gray, "How War Changed since the End of Cold War», *Parameters*, Vol. 35, No. 1, (Spring 2005), 18, 25.

(στρατιωτικής) ισχύος πλεονάζουν. Είναι γνωστό σήμερα ότι η αμερικανική κυβέρνηση εξέτασε την περίπτωση προσφυγής σε παρεμποδιστικά πλήγματα στο τέλος της δεκαετίας του 1940 - αρχές αυτής του 1950 για να παγώσει την ανάπτυξη του σοβιετικού ατομικού οπλοστασίου,⁴⁰ ενώ παρόμοιες συζητήσεις διεξήχθησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1990 για το κινεζικό πρόγραμμα, και πάλι τη δεκαετία του 1990 εναντίον του αντίστοιχου της Βόρειας Κορέας.⁴¹ Ο Colin Gray χαρακτηρίζει έναν μεγάλο αριθμό πολέμων των ΗΠΑ ως παρεμποδιστικούς: Αφγανιστάν (2001), Ιράκ (2001), Κορέα (1950), Α΄ ΠΠ (1917), ισπανο-αμερικανικός (1898), αμερικανικός εμφύλιος (1861),⁴² χωρίς να μας διαφεύγει η παρεμποδιστική διάσταση του ελληνικού εμφυλίου πολέμου,⁴³ συμφωνώντας με την θέση του Melvin Leffter ο οποίος θεωρεί ότι κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου η παρεμποδιστική χρήση ισχύος ήταν τυπική αμερικανική πρακτική.⁴⁴ Εκτός των ΗΠΑ, οι Ιάπωνες στο Pearl Harbor προσπάθησαν να καταστρέψουν το ναυτικό των ΗΠΑ και να αναστείλουν προσωρινά την κυριαρχία του στον Ειρηνικό, για να τους δοθεί ο χρόνος να εγκαθιδρύνουν την δική τους· οι Γερμανοί επιτέθηκαν στην ουδέτερη Νορβηγία για να προλάβουν την κατάληψή της από την Αγγλία.⁴⁵

Σήμερα, υποψήφια χώρα για την εφαρμογή του «προληπτικού δόγματος» (sic) των ΗΠΑ είναι η Βόρεια Κορέα. Ενδεχόμενη παρεμποδιστική χρήση στρατιωτικής ισχύος (θα) έχει ως (πολιτικό) σκοπό την απαγόρευση της ανάπτυξης και χρήσης πυραυλικής και πυρηνικής τεχνολογίας από την συγκεκριμένη χώρα. Το πιθανότερο στρατιωτικό μέσο για την επίτευξη του πολιτικού σκοπού θα είναι η αεροπορική προσβολή των

⁴⁰ Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrines*, 29.

⁴¹ Robert S. Litwak, "The New Calculus of Preemption", *Survival*, Vol. 44, No. 4, (Winter 2003), 64-65.

⁴² Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrine*, 26-7, 37.

⁴³ Η βρετανική και στη συνέχεια η αμερικανική παρέμβαση είχαν ως στόχο να παρεμποδίσουν την ένταξη της Ελλάδος στην σοβιετική σφαίρα επιρροής.

⁴⁴ Όπως αναφέρεται στο Nichols, *Eve of Destruction*, 9.

⁴⁵ Nichols, *Eve of Destruction*, 6.

εγκαταστάσεων έρευνας, παραγωγής, αποθήκευσης και επιχειρησιακής ανάπτυξης των πυρηνικών όπλων, με αμφίβολα αποτελέσματα. Η απειλή χρήσης πυρηνικών όπλων από την Βόρεια Κορέα είναι υπαρκτή και διακηρυγμένη, πλην όμως ως αντίδραση στην επιθετικότητα των ΗΠΑ. Ο φόβος των ΗΠΑ έχει να κάνει αφενός μεν με την χρήση πυρηνικών όπλων που θα διαφύγουν από το πρώτο πλήγμα, αφετέρου δε με την εκδήλωση μιας μαζικής επίθεσης εναντίον της Νότιας Κορέας με συμβατικά μέσα.⁴⁶ Ενδιαφέρουσα στην περίπτωση αυτή είναι η θέση διακεκριμένου ακαδημαϊκού των ΗΠΑ ο οποίος θέτει το ρητορικό ερώτημα εάν η Βόρεια Κορέα, η οποία θεωρεί τις ΗΠΑ απειλή, θα έπρεπε η ίδια να προσφύγει σε παρεμποδιστική χρήση ισχύος.⁴⁷

Η Περίπτωση των Μικρών Κρατών

Η προσέγγιση της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος στην διεθνή βιβλιογραφία γίνεται, στην συντριπτική πλειονότητα των δημοσιευμάτων και όχι αδικαιολόγητα, από την σκοπιά των ΗΠΑ. Όμως, η παρεμποδιστική δράση παραμένει μια δυνητική επιλογή και για τα μικρά κράτη στο πλαίσιο της διεθνούς συμπεριφοράς τους, και δεν πρέπει να απεμπολείται εκ προοιμίου και ασυλλόγιστα, με την παρατήρηση ότι στην συγκεκριμένη περίπτωση παρουσιάζει ιδιαιτερότητες οι οποίες πρέπει να είναι σε γνώση των πολιτικών ηγεσιών που θα βρεθούν μπροστά στο δίλημμα της επιλογής της.

Οι παράγοντες που εμπλέκονται στην παρεμποδιστική χρήση ισχύος από τα μικρά κράτη είναι οι υφιστάμενες δυνατότητες, η νομιμοποιητική βάση και η ενδεχόμενη ανάμειξη άλλων διεθνών δρώντων στην κρίση.

Οι απαιτήσεις υλοποίησης μιας ενδεχόμενης παρεμποδιστικής επιλογής από ένα μικρό κράτος, τηρουμένων των αναλογιών, δεν διαφέρουν σημαντικά από τις αντίστοιχες που απαιτούνται από ισχυρότερες δυνάμεις. Ανεξάρτητα από το μέγεθος και την ισχύ

⁴⁶ Bunn, *Preemptive Action*, 2 και Slocombe, "Force, Preemption and Legitimacy", 126.

⁴⁷ Doyle, *Striking First*, 28.

των χωρών που εμπλέκονται, οι απαιτήσεις στρατηγικών, επιχειρησιακών και τακτικών πληροφοριών είναι ίδιες. Όμως, εξαιτίας των περιορισμένων δυνατοτήτων των μικρών κρατών στους τομείς της συλλογής στρατηγικών πληροφοριών και της αναγνώρισης μακράς ακτίνας δράσεως, τα περιθώρια λάθους στην εκτίμηση της απειλής επί της οποίας θα βασισθεί η λήψη της απόφασης είναι μεγάλα. Από την άλλη πλευρά, η επιτυχία των στρατιωτικών επιχειρήσεων καθίσταται εξαιρετικά επισφαλής, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις πληγμάτων εξ αποστάσεως για την προσβολή εγκαταστάσεων επιχειρησιακής ανάπτυξης στρατιωτικών δυνατοτήτων ή εγκαταστάσεων ανάπτυξής τους. Στην περίπτωση αυτή η συνεργασία με άλλες δυνάμεις για την πληροφοριακή υποστήριξη της λήψης της απόφασης και της επακόλουθης διεξαγωγής των στρατιωτικών επιχειρήσεων είναι εξαιρετικά σημαντική και εξ αυτού επιδιωκτέα.

Πέραν των πληροφοριακών απαιτήσεων, οι διατιθέμενες στρατιωτικές δυνατότητες είναι σημαντικές για την επιτυχία του εγχειρήματος. Γενικώς, η παρεμποδιστική δράση αναλαμβάνεται από δρώντες που διαθέτουν, ή θεωρούν ότι διαθέτουν, σχετική υπεροχή στρατιωτικής ισχύος. Όμως, δεδομένου ότι η ισχύς γενικώς δεν είναι μετρήσιμο αλλά εκτιμήσιμο μέγεθος, η ανάληψη δράσης γίνεται με βάση εκτιμήσεις σχέσεων ισχύος οι οποίες σε κάποιο βαθμό είναι υποκειμενικές. Επίσης, ανεξάρτητα από την εκτίμηση περί της σχέσης ισχύος μεταξύ επίδοξου παρεμποδίζοντος και υποψήφιου παρεμποδιζόμενου, ο πρώτος μπορεί να θεωρεί ότι υφίσταται ένα παράθυρο ευκαιρίας το οποίο ευνοεί την εκδήλωση της παρεμποδιστικής δράσης από μέρους του, την συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Ένα σχετικό ενδεικτικό παράδειγμα, έστω και αν αφορά μεγάλες δυνάμεις της εποχής, είναι αυτό της Γερμανίας την δεκαετία του 1870. Οι εισηγήσεις των στρατηγών στον Bismarck, πρωτοστατούντος του αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Helmut von Moltke, ήταν η προσφυγή σε παρεμποδιστικό διμέτωπο πόλεμο εναντίον της Γαλλίας και της Ρωσίας· στο ισοζύγιο ισχύος, η Γερμανία ήταν ο ασθενέστερος, σε σχέση με την συνδυασμένη ισχύ των δύο χωρών, αλλά αυτό ήταν

θέμα υποκειμενικής εκτίμησης και παραθύρου ευκαιρίας.⁴⁸

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας, με ιδιαιτερότητες στην περίπτωση των μικρών κρατών, είναι η νομιμοποιητική βάση του εγχειρήματος της παρεμπόδισης. Πρωτοβουλίες αυτού του είδους αντιμετωπίζονται με έντονο σκεπτικισμό και αρνητική προδιάθεση από τα υπόλοιπα μέλη της διεθνούς κοινότητας, ειδικά όταν ο επίδοξος παρεμποδιστής είναι μικρό κράτος, με αποτέλεσμα η ανάγκη να πεισθεί η διεθνής κοινότητα για την νομιμότητα της επιλογής να είναι σαφώς μεγαλύτερη της αντίστοιχης των μεγάλων δυνάμεων, και αντιστρόφως ανάλογη της θέσης τους στο διεθνές σύστημα κατανομής ισχύος. Η διπλωματική υποστήριξη μια τέτοιας επιλογής είναι εξαιρετικά σημαντική και πρέπει να εξασφαλίζεται επιθετικά· η εκ των προτέρων συγκατάθεση ή ανοχή όσο το δυνατόν περισσότερων μελών της διεθνούς κοινότητας και ειδικά των μεγάλων δυνάμεων, είναι σημαντική για την εξασφάλιση της νομιμοποιητικής βάσης.

Η επιλογή της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος, και ειδικότερα της στρατιωτικής, από μικρά κράτη περιπλέκεται στην περίπτωση της παρουσίας ενός περιφερειακού ηγεμόνα, ο οποίος δεν θέλει να απολέσει τον έλεγχο των εξελίξεων στην θεωρούμενη από αυτόν δική του σφαίρα επιρροής. Το ίδιο ισχύει και για τις μεγάλες δυνάμεις και τις υπερδυνάμεις, στην περίπτωση που η συγκεκριμένη παρεμποδιστική δραστηριότητα θέτει σε κίνδυνο τα εθνικά τους συμφέροντα στην συγκεκριμένη περιοχή.

Όσον αφορά στην τρομοκρατία και στα όπλα μαζικής καταστροφής, στην περίπτωση της επιλογής παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος από μικρά κράτη, η γεωγραφία σε συνδυασμό με τις περιορισμένες στρατιωτικές δυνατότητες αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για τις στρατιωτικές τους επιλογές, σε βαθμό μεγαλύτερο από αυτήν των ισχυρών κρατών. Στην περίπτωση της ανάληψης παρεμποδιστικής χρήσης στρατιωτικής ισχύος, η εξασφάλιση της νομιμοποιητικής βάσης της επιχείρησης από την διεθνή κοινότητα είναι ευκολότερη, δεδομένου ότι η παγκόσμια κοινή γνώμη και οι πολιτικές ηγεσίες των περισσότερων κρατών τα τελευταία χρόνια είναι

⁴⁸ Silverstone, "Haunted by the Preventive War Paradox", 19.

ευαισθητοποιημένες επί των συγκεκριμένων θεμάτων. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η Τουρκία, η οποία επί σειρά δεκαετιών δρα στο έδαφος του Βορείου Ιράκ παρεμποδιστικά εις βάρος των κουρδικών γηγενών πληθυσμών, για να προλάβει την εξάπλωση της οργανωμένης στρατιωτικής δράσης στο έδαφός της σε κάποιο χρονικό σημείο στο μέλλον, χωρίς ουσιαστική αντίδραση της διεθνούς κοινότητας.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, η εκτίμηση είναι ότι η ανάληψη παρεμποδιστικής χρήσης στρατιωτικής ισχύος από μικρά κράτη είναι επισφαλής, με συνέπεια το ισοζύγιο κόστους/οφέλους ενδεχομένως, και με αυξημένες πιθανότητες, να είναι τελικώς αρνητικό.⁴⁹ Στην περίπτωση που η πολιτική επιλογή της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος είναι υποχρεωτική, τα μικρά κράτη θα πρέπει να προτιμούν την χρήση των μη-στρατιωτικών συντελεστών ισχύος, και μόνο σε απόλυτη ανάγκη να καταφεύγουν στην χρήση της στρατιωτικής ισχύος, ως τελευταίου μέσου, σε άμεση συμμόρφωση με το αντίστοιχο κριτήριο της θεωρίας του δίκαιου πολέμου, η οποία θα διευκολύνει την εξασφάλιση της απαιτούμενης νομιμοποιητικής βάσης.

Η Πολιτική Επιλογή Παρεμποδιστικής Χρήσης Ισχύος από την Ελλάδα

Η Ελλάδα, εδώ και δεκαετίες, αντιμετωπίζει σοβαρή και ζωντανή απειλή από την Τουρκία, χωρίς διαφαινόμενη προοπτική μελλοντικής υποχώρησής της. Η σχέση ισχύος μεταξύ των δύο κρατών είναι δυσμενής εις βάρος της Ελλάδος με τάσεις περαιτέρω επιδείνωσης. Η Τουρκία διαθέτει στρατιωτικές δυνατότητες

⁴⁹ Ξεχωρίζει η μοναδικότητα του Ισραήλ, το οποίο, όχι μόνο έχει προχωρήσει κατ' επανάληψη σε παρεμποδιστικές δράσεις (εισβολές στο Λίβανο, επιδρομή στις ιρακινές εγκαταστάσεις ανάπτυξης πυρηνικής τεχνολογίας Osirak τον Ιούνιο του 1981) αλλά δεν έχει και κανένα πρόβλημα να το διακηρύσσει ως επίσημη πολιτική. Η μοναδικότητά του βασίζεται στην υποστήριξη που απολαμβάνει, χωρίς προϋποθέσεις, από τις ΗΠΑ και στο γεγονός ότι το διακύβευμα σε περίπτωση αποτυχίας είναι η ίδια η ύπαρξη του ως κράτος, δεδομένου του εγγύς περιβάλλοντος ασφαλείας του.

επαρκείς για να εκδηλώσει επιθετική ενέργεια εναντίον της Ελλάδος, όχι μόνο μελλοντικά αλλά και σήμερα. Στο επίπεδο των προθέσεων η απειλή είναι εκπεφρασμένη «λόγω» και «έργω» με διάφορους τρόπους. Συνεπώς, το ερώτημα δεν αφορά στην πολιτική επιλογή της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος, δεδομένου ότι αφενός μεν η απειλή δεν είναι μελλοντική αλλά σημερινή, αφετέρου δε ο επίδοξος παρεμποδιστής (Ελλάδα) δεν διαθέτει επαρκή ισχύ (σε σχέση με τον υποψήφιο παρεμποδιζόμενο) για την υλοποίησή της με κάποιες πιθανότητες επιτυχίας. Το πρόβλημα της Ελλάδος δεν είναι η μελλοντική αύξηση της ισχύος της Τουρκίας και η ενδεχόμενη ωρίμανση της απειλής σε κάποιο χρόνο στο μέλλον. Η απειλή είναι ώριμη εδώ και τώρα, και απαιτεί κατάλληλη στρατηγική αντιμετώπισης· κάτι όμως περισσότερο από αμυντική στρατηγική στο επιχειρησιακό επίπεδο (στο πολιτικό είναι ήδη από ετών διακηρυγμένη), και αυτό το κάτι περισσότερο είναι η πολιτική επιλογή της προετοιμασίας για προσφυγή σε προληπτικό πόλεμο.

Ο Παναγιώτης Κονδύλης,⁵⁰ απαντώντας σε ερώτημα που θέτει ο ίδιος περί του τρόπου εξουδετέρωσης από την Ελλάδα, σε περίπτωση πολέμου με την Τουρκία, των σοβαρών γεωγραφικών της μειονεκτημάτων επισημαίνει τέσσερα «σημεία», τα οποία αποτελούν επισημάνσεις και όχι μια ολοκληρωμένη πρόταση στρατιωτικής επιλογής, και έχουν έννοια μόνο εάν εφαρμοστούν όλα μαζί. Το τελευταίο από τα προτεινόμενα «σημεία» αφορά στην προληπτική (αν και δεν χρησιμοποιεί τον καθιερωμένο όρο) χρήση της στρατιωτικής ισχύος από την Ελλάδα. Εξαιτίας της «τουρκικής υπεροπλίας και ... γενικότερης τουρκικής γεωπολιτικής υπεροχής» η Ελλάδα είναι σχεδόν υποχρεωμένη να προσφύγει σε προσχεδιασμένο προληπτικό πόλεμο (τον ονομάζει «πρώτο (μαζικό) πλήγμα») για λόγους αιφνιδιασμού και απόκτηση της πρωτοβουλίας, με σκοπό την «εκμηδένιση των ζωτικών σημείων του εχθρικού πολεμικού δυναμικού». Το πλήγμα κατά τον Έλληνα διανοητή θα πρέπει να είναι «όσο το δυνατόν μαζικότερο και καιριότερο». Χαρακτηρίζοντας την Τουρκία «επιτιθέμενη» με βάση την μακροπρόθεσμη ενίσχυση του «γεωπολιτικού» της δυναμικού,

⁵⁰ Κονδύλης, *Θεωρία του Πολέμου*, 396-98.

σε σχέση με το αντίστοιχο της Ελλάδος, και κατά συνέπεια και εξ αντιδιαστολής την Ελλάδα «αμυνόμενη» στο πολιτικό επίπεδο, δεν θεωρεί υποχρεωτικό η Ελλάδα «να υιοθετήσει αμυντική στρατηγική στο στρατιωτικό επίπεδο», θίγοντας ένα από τα θεμελιώδη θέματα της θεωρίας του πολέμου και της στρατηγικής. Με μια κλαουζεβιτσιανή προσέγγιση, και αποσυνδέοντας την πρόταση περί προληπτικής επίθεσης από κάθε «πολεμοχαρή» διάθεση, υποστηρίζει ότι «η λογική του μέσου (εννοώντας τον πόλεμο) αυτονομείται και προσδίδει ουσιωδώς τον προσανατολισμό της πολεμικής στρατηγικής», εκφεύγοντας τελικώς από την υποταγή του στην πολιτική μέσω της αυστηρής προσήλωσης στην επίτευξη του πολιτικού σκοπού του πολέμου και μόνο.

Η Ελλάδα, όντας αντιμέτωπη με την διαχείριση προβλημάτων συμβίωσης με τα γειτονικά της κράτη τα οποία είτε ζουν την δική τους άνοιξη εθνικισμού (Αλβανία, ΠΓΔΜ) είτε διέπονται από μεγαλομανία και έντονο αναθεωρητισμό (Τουρκία), δεν πρέπει να αποκλείσει καμία από τις διαθέσιμες στους διεθνείς δρώντες επιλογές, συμπεριλαμβανομένων της προληπτικής και της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος· ήπιας, σκληρής ή έξυπνης.

Επίλογος: Το Μέλλον της Παρεμποδιστικής Χρήσης Ισχύος

Η παρεμποδιστική χρήση ισχύος είναι μια πολιτική επιλογή στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής ενός διεθνούς δρώντος για την αντιμετώπιση μιας αναδυόμενης απειλής. Υπάρχουν διάφορες διαστάσεις της παρεμποδιστικής χρήσης της ισχύος (νομική, ηθική, κοινωνιολογική, κλπ), όμως το θέμα είναι πρωτευτόπως πολιτικό και ως τέτοιο πρέπει να αντιμετωπίζεται⁵¹ εκτός του πολιτικού πλαισίου, η συζήτηση είναι άνευ νοήματος.

Η παρεμποδιστική δράση αναλαμβάνεται από έναν δρώντα του διεθνούς συστήματος για την παρεμπόδιση της ανάπτυξης της ισχύος, συνήθως στρατιωτικής ή εξειδικευμένων στρατιωτικών δυνατοτήτων, από τον υποψήφιο παρεμποδιζόμενο, είτε εξαιτίας του φόβου ανατροπής της υφιστάμενης ισορροπίας ισχύος, είτε

⁵¹ Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrines*, viii, 4.

επειδή εκτιμάται ότι αυτή, κάποια στιγμή στο μέλλον, θα χρησιμοποιηθεί εναντίον του. Όμως, η πολιτική επιλογή της παρεμποδιστικής χρήσης ισχύος είναι επιρρεπής σε κατάχρηση εξαιτίας της ασάφειας η οποία την περιβάλλει.

Η διαφορά μεταξύ της προληπτικής και της παρεμποδιστικής χρήσης στρατιωτικής ισχύος είναι σαφής· η σύγκυση των συγκεκριμένων επιλογών υποκρύπτει σκοπιμότητες. Ο προληπτικός πόλεμος είναι πόλεμος ανάγκης, ήτοι αμυντικός· είναι αυτοάμυνα, και μάλιστα υπό συνθήκες πίεσης χρόνου, ενόψει μιας εκδιπλούμενης και αυτονοήτως επικείμενης απειλής, και κατά συνέπεια αναμφισβήτητα νόμιμος. Από την άλλη πλευρά, ο παρεμποδιστικός πόλεμος (εφόσον εξελιχθεί σε τέτοιο) είναι πόλεμος επιλογής, ήτοι επιθετικός.⁵² είναι η απρόκλητη επίθεση εναντίον ενός κυρίαρχου κράτους και δεν μπορεί να δικαιολογηθεί με την διασταλτική και κατά το δοκούν ερμηνεία της έννοιας του προληπτικού πολέμου. Συνεπώς, η προληπτική δράση θεωρείται νόμιμη, δικαιολογημένη και συνετή, ενώ η αντίστοιχη παρεμποδιστική παράνομη, αδικαιολόγητη και ασύνετη, συνδεόμενη συνήθως με επιθετικότητα.⁵³

Όταν η απειλή σχετίζεται με την τρομοκρατία, τα όπλα μαζικής καταστροφής, αποτυχημένα κράτη ή κράτη-παρίες, η παρεμποδιστική δράση καθίσταται πιθανότερη λόγω της σοβαρότητας των επιπτώσεων· συναντά δε μεγαλύτερη αποδοχή, τόσο από τους λαούς όσο και από τις πολιτικές τους ηγεσίες ή τουλάχιστον αντιμετωπίζεται λιγότερο αρνητικά σε σχέση με το παρελθόν. Όμως, παρ' όλο που η δριμύτητα της παρεμποδιστικής χρήσης στρατιωτικής ισχύος μπορεί να άλλαξε με την εμφάνιση των νέων απειλών, η βασική λογική παραμένει ίδια· η χρήση ισχύος για την παρεμπόδιση μιας ύποπτης, εν δυνάμει απειλής να

⁵² Colonomos, *The Gamble of War*, 18, Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrines*, 31 και Silverstone, "Haunted by the Preventive War Paradox", 18.

⁵³ Neta C. Crawford, "The Justice of Preemption and Preventive War Doctrines", στο Mark Evans (ed), *Just War Theory: A Reappraisal* (New York: Palgrave MacMillan, 2005), 25-55, 26.

αναδυθεί σε κάποιον απροσδιόριστο χρονικό σημείο στο μέλλον.⁵⁴

Η παρεμποδιστική δράση συνδέεται κυρίως με την στρατιωτική ισχύ, όμως οικονομικά και διπλωματικά μέτρα, όπως επίσης και μέτρα επιβολής του νόμου μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν με παρεμποδιστικούς τρόπους για την διασφάλιση της ασφάλειας.⁵⁵ Υπό προϋποθέσεις, η παρεμποδιστική χρήση της μη-στρατιωτικής ισχύος αποτελεί καλύτερη επιλογή σε σύγκριση με την στρατιωτική ισχύ ενός κράτους, η αποτελεσματικότητα της οποίας έχει βασίμως αμφισβητηθεί.⁵⁶

Για τα μικρά κράτη, η προσφυγή στην παρεμποδιστική χρήση ισχύος παρουσιάζει πρόσθετα προβλήματα· οι περιορισμένες στρατιωτικές δυνατότητες και τα εθνικά συμφέροντα των περιφερειακών, των μεγάλων και των υπερδυνάμεων περιπλέκουν τα προβλήματα της προσφυγής στην συγκεκριμένη επιλογή. Τα προβλήματα αυτά καθιστούν την επιλογή δύσκολη για τα μικρά κράτη, στην εκδοχή της στρατιωτικής ισχύος, οπότε θα ήταν προτιμότερο να προσανατολίζονται κατά προτεραιότητα στην παρεμποδιστική χρήση των άλλων συντελεστών ισχύος του κράτους.

Η παρεμποδιστική χρήση ισχύος, και πρωτευόντως της στρατιωτικής, δεν είναι κάτι νέο στο διεθνές σύστημα, αντίθετα, για παρεμποδιστικούς σκοπούς, είναι τόσο παλαιά όσο και ο πόλεμος· είναι ένα καθόλα συνηθισμένο κίνητρο πολέμου, έστω και σε συνδυασμό με άλλα, έστω και αν δεν είναι το μοναδικό, ακόμα και το κυρίαρχο.⁵⁷ Ιστορικά έχει διαπιστωθεί ότι κάθε πόλεμος του παρελθόντος είχε μια, μη αποκρυπτόμενη, εύκολα εντοπίσιμη, παρεμποδιστική διάσταση. Ο χαρακτηρισμός του πολέμου ως παρεμποδιστικού προϋποθέτει το πρωτείο του παρεμποδιστικού κινήτρου έναντι των άλλων για την προσφυγή στον πόλεμο.

⁵⁴ Kerstin Fist και Jenifer M. Ramos (eds), *Preventive Force*, (New York: New York University Press, 2016), 341.

⁵⁵ Bunn, *Preemptive Action*, 1.

⁵⁶ Reiter, *Preventive War and Its Alternatives*.

⁵⁷ Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrines*, 22, 26.

Είναι γεγονός ότι οι διεθνείς δρώντες πάντοτε διεξήγαν παρεμποδιστικούς πολέμους, ή τουλάχιστον διεξήγαν πολέμους για λόγους μεταξύ των οποίων και η παρεμπόδιση. Η ιστορική αυτή εμπειρία θα συνεχιστεί, τουλάχιστον από τα ισχυρά κράτη, παρά τους περιοριστικούς όρους της διεθνούς κοινότητας, συμπηγνύοντας συμμαχίες προθύμων κατά περίπτωση.⁵⁸ Όμως σήμερα, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, είναι δύσκολο να αιτιολογηθεί μια παρεμποδιστική χρήση στρατιωτικής ισχύος, η προσφυγή στην οποία τον 21^ο αιώνα θα απαιτεί ισχυρή αιτιολόγηση με άμεση επίκληση αναγκών αυτοάμυνας.⁵⁹ Το ερώτημα είναι εάν η παρεμποδιστική χρήση της στρατιωτικής ισχύος θα καταστεί τυπική πρακτική, κάτι που απομένει να φανεί.

Ο Παναγιώτης Μαυρόπουλος είναι απόστρατος αξιωματικός, κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας. Διετέλεσε επιτελής στο NATO και επιτελάρχης του στρατηγείου JFTC του NATO. Από το 2010 έως το 2016 δίδαξε Στρατιωτική Στρατηγική στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων. Είναι διαχειριστής της ιστοσελίδας Στρατηγική και Πόλεμος (www.warandstrategy.gr). Σήμερα εργάζεται στην διεύθυνση κυβερνοασφάλειας του SHAPE (NATO). Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στους τομείς της στρατηγικής και της κυβερνοϊσχύος.

⁵⁸ Nichols, *Eve of Destruction*, 119.

⁵⁹ Gray, *The Implications of Pre-Emptive and Preventive War Doctrines*, 28.